

УДК 378.4:94(477.44)«195/196»

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.61.2025.347314>

Т. Ю. Герасимов

ORCID: 0000-0003-4861-9825

Вінницький національний технічний університет

В. С. Ратніков

ORCID: 0000-0002-0005-1911

Вінницький національний технічний університет

Т. І. Сідлецька

ORCID: 0000-0001-8209-8387

Вінницький національний технічний університет

T. Gerasymov

Vinnitsia National Technical University

V. Ratnikov

Vinnitsia National Technical University

T. Sidletska

Vinnitsia National Technical University

СТВОРЕННЯ ВІННИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: СИНТЕЗ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ І ЛОКАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ (КІНЕЦЬ 1950 — ПОЧАТОК 1960-х рр.)

*«Establishment of the Vinnitsia National Technical University:
a Synthesis of Global Trends and Local Challenges
(Late 1950s — Early 1960s)»*

Досліджено передумови та причини заснування Вінницького національного технічного університету в глобальному, загальнорадянському та регіональному вимірах. Автори визначили, що в другій половині 1950-х рр. сформувалася сукупність ключових факторів: ідеологічні, політичні й економічні прагнення радянської влади до розвитку науки, географічна диверсифікація промисловості в рамках індустріалізації Вінниці, а також потреба в підготовці інженерних кадрів для місцевих промислових об'єктів.

Ключові слова: Вінниця, вища технічна освіта, наука, економіка, ідеологія, СРСР.

This article examines the establishment of Vinnitsia National Technical University (VNTU) as an example of the distinctive interaction of global, all-Union, and regional factors that contributed to the formation of one of the leading centres of technical education and scientific activity in Ukraine. The relevance of

studying this process stems from its importance for understanding the origins of local technical education and analysing the socio-economic transformations characteristic of the second half of the 20th century. The scientific novelty lies in a comprehensive interdisciplinary analysis of VNTU's founding, which is examined for the first time as a regional phenomenon within the context of global and Soviet processes of the post-war era. The article expands existing historiography by highlighting socio-cultural, ideological, and economic dimensions, while offering new methodological approaches to studying the university's founding and Vinnytsia's development in the late 1950's and early 1960's. The methodological foundation rests on the principle of historicism, which requires analysis of phenomena within their specific temporal, social, and political contexts. The purpose of the article is to systematically analyse the circumstances surrounding VNTU's founding in 1960 as a leading centre of technical education in the Vinnytsia region, with emphasis on identifying the socio-economic, ideological, and scientific-technical factors that necessitated its creation. The study demonstrates that VNTU's establishment constituted a significant factor in the development of technical education, science, and industry in Ukraine, responding to the challenges of the second scientific and technical revolution. The university provided training for engineering personnel in the region and contributed to urbanization and socio-cultural transformation in Vinnytsia.

Keywords: Vinnytsia, higher technical education, science, economy, ideology, USSR.

Історія заснування Вінницького національного технічного університету (ВНТУ) є унікальним прикладом поєднання глобальних, загальнодержавних і регіональних чинників, які сформували один із ключових осередків технічної освіти й науки в нашій державі. Актуальність дослідження зумовлена його значенням для розуміння генези локальної технічної освіти та аналізу соціально-економічних трансформацій другої половини ХХ ст. Створення цього ЗВО не лише відповідало потребі в кваліфікованих інженерних кадрах для індустріалізації Вінниччини, а й заклало підґрунтя для формування потужного науково-дослідного центру, чії інновації мали значення далеко за межами регіону. Водночас історія виникнення ВНТУ віддзеркалює соціальний контекст післявоєнної УРСР, де ідеологічні директиви, економічні виклики й культурні зміни переплітаються з повсякденним життям Вінниці кінця 1950-х — початку 1960-х рр. Це зумовлює актуальність дослідження обраної теми для науковців, освітян і представників державної політики, які прагнуть глибше зрозуміти історичний досвід та сприяти модернізації сучасної освітньо-наукової системи України.

Історіографію проблеми можна умовно поділити на дві групи. До першої ми віднесли праці, де безпосередньо й опосередковано висвітлюють

ся проблеми розвитку технічних ЗВО. Їх доцільно розділити на дві підгрупи. Перша охоплює видання, присвячені історії окремих технічних університетів (Буцко, М. 1994; Мінаєв, О. 2011; Ніколаєнко, В. (гол. ред.). 2010), зокрема ВНТУ (Мокін, Б. 2010). Незважаючи на наявність у них значного обсягу фактичного матеріалу, ці роботи переважно описові. До цієї підгрупи ми також віднесли статті, де проаналізовано створення нинішніх провідних технічних університетів — Київського та Харківського (Янковий, В. & Стефанович, Д. 2018; Дворкін, І. та ін. 2020). Проте зазначені дослідження стосуються зовсім іншого періоду й контексту — модернізації в межах Російської імперії на зламі XIX–XX ст.

Друга підгрупа — праці, де аналізується розвиток технічної освіти й науки в Україні у перші післявоєнні десятиліття (Бесов, Л. 2015)¹, де ВНТУ згадується побіжно й акцент робиться здебільшого на педагогічних і науково-освітніх аспектах.

Друга група представлена працями з економічної та соціальної історії України й Вінницької обл. в 1950–1960-х рр. По-перше — це академічні видання, де розкривається загальний економічний і соціальний (повсякденний) контекст зазначених років — «Економічна історія України» (Балабушевич, Т. & Баран, В. 2011), «З історії повсякденного життя в Україні» (Бажан, О. 2015) та «Українське суспільство в 1960–1980-х рр. Історичні нариси» (Даниленко, В. 2022; Смольницька, М. 2022). По-друге, — краєзнавчі студії з історії м. Вінниці (Птушенко, В. 1964; Подолинний, А. 2007) та Вінницької обл. (Тронько, П. 1972), де насамперед висвітлюється економічний розвиток міста й регіону.

Наукова новизна полягає в комплексному мультидисциплінарному аналізі заснування ВНТУ, що вперше розглядається як регіональний феномен у контексті глобальних і радянських процесів післявоєнної доби. В статті розширено історіографію шляхом висвітлення соціокультурних, ідеологічних та економічних аспектів, запропоновано нові методологічні підходи до вивчення історії заснування зазначеного вишу та розвитку м. Вінниці наприкінці 1950-х — на початку 1960-х рр.

Джерельну базу статті сформовано відповідно до окресленої наукової проблематики. Її основою є матеріали Державного архіву Вінницької області, які містять технічну документацію про заснування навчального закладу, розбудову його інфраструктури й характеризують соціально-економічний розвиток регіону.

Висвітлення теми статті потребує суворого дотримання ключового наукового принципу історизму. Він передбачає аналіз подій у їхньому конкретному

¹ Волкотруб Л. Підготовка інженерних кадрів у технічних вузах України (друга половина 70-х — перша половина 80-х років XX ст.). Автореферат дис. ... к. і. н. Київ: Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1998; Юхно О. Діяльність політехнічних ВНЗ у контексті розвитку вищої технічної освіти в Україні (друга половина XX століття). Автореферат дис. ... к. пед. н. Суми: СумДПУ, 2016.

історичному середовищі, з урахуванням обставин, причиново-наслідкових зв'язків і еволюції процесів, уникаючи суб'єктивних сучасних інтерпретацій. На його основі формування ВНТУ розглядається в рамках різних контекстуальних чинників: часового («хрущовська відлига», «Холодна війна»), соціокультурного (урбанізація Вінницької обл., зростання попиту на інженерні кадри, демографічні зміни та соціальна мобільність), політико-ідеологічного (радянська концептуалізація підтримки науково-технічного прогресу, децентралізація управління через ради народного господарства), економічного (диверсифікація промисловості УРСР, індустріалізація Вінниччини, створення й реконструкція місцевих промислових підприємств). Урахування зазначених контекстів на макро- та мікрорівні дало змогу застосувати мультидисциплінарний підхід, який інтегрував методи й концепції з таких наукових дисциплін, як соціологія, економічна історія, політологія, культурологія.

Для розкриття теми використано загальнонаукові й історичні методи. Через історико-генетичний метод простежено причини та передумови створення ВНТУ, включаючи ідеологічні, економічні й соціальні фактори. За допомогою порівняльного методу ми зіставили розвиток технічної освіти в СРСР і західних країнах для виявлення тогочасних глобальних трендів масовізації вищої освіти. Контекстуальний аналіз дав можливість дослідити вплив радянської ідеології на розвиток науки й технічних ЗВО. Завдяки використанню краснавчого методу ми виявили економічні та демографічні особливості Вінницької обл. та м. Вінниці досліджуваного періоду, що на локальному рівні детермінувало необхідність створити ВНТУ.

Метою статті є комплексне дослідження історії заснування ВНТУ 1960 р. як ключового осередку вищої технічної освіти у Вінницькій обл., з акцентом на аналіз соціально-економічних, ідеологічних і науково-технічних чинників, що зумовили його появу.

Після закінчення Другої світової війни в провідних промислових державах спостерігалися схожі тенденції у науці, економіці та освіті. Перша стосувалася різкого зростання інтересу до технічних наук. Багато в чому він був викликаний «Холодною війною» і гонкою озброєнь, в яких СРСР брав найактивнішу участь.

У рамках багатоаспектного суперництва з західними країнами радянське керівництво зробило низку спроб змінити роль і місце науки в економічному житті СРСР. Така політика значною мірою обумовлювалась ідеологічною складовою, яка виявлялась у підвищеному інтересі держави до науки в Радянському Союзі. Вона була закладена канонічними текстами марксизму-ленінізму та цілями комуністичного режиму, що заохочували на практиці розвиток науки й визнавали найважливішу роль технологій у модернізації країни. Тому можна погодитися з думкою, що в СРСР «соціалізм і наука йшли нога в ногу» (Pollock, E. 2001, p. 524).

Радянська влада вживала заходів для розвитку нових напрямів у науці й техніці, які охоплювали б не лише оборонний комплекс, а й усе господарство країни. У травні 1955 р. ЦК КПРС та Рада міністрів СРСР ухвалили постанову «Про поліпшення справи вивчення та впровадження в народне господарство досвіду та досягнень передової вітчизняної та зарубіжної науки та техніки». Водночас у другій половині 1950-х рр. в СРСР готувалася реформа господарського управління, зумовлена необхідністю його децентралізації. В межах цієї реформи планувалося перейти від галузевого (вертикального) принципу управління до територіального (горизонтального) — через запровадження системи рад народного господарства (раднаргоспів), які керували підприємствами в межах економічно-адміністративних районів. 1957 р. було реформовано систему управління промисловістю та будівництвом: замість галузевих міністерств створено раднаргоспи — регіональні ради народного господарства, що керували підприємствами в межах економічно-адміністративних районів (Бажан, О. 2015, с. 171). Усунення відомчих бар'єрів і посилення регіональної політики зближували науку й виробництво, поєднуючи зусилля фахівців різних галузей. Того ж року Вінниця стала центром одного з таких районів, до якого ввійшли Вінницька та Хмельницька обл. (Птушенко, В. 1964, с. 278–279). Під впливом зростання статусу міста його місцеві партійні еліти проголосили курс на перетворення традиційно аграрної Вінниччини на потужний індустріально-аграрний регіон¹.

У січні 1959 р. М. Хрущов на позачерговому XX з'їзді КПРС виступив із програмою прискороного соціально-економічного розвитку країни. З'їзд проголосив курс на розгорнуте будівництво комунізму, найважливішою складовою якого було створити відповідну матеріально-технічну базу. На з'їзді неодноразово наголошувалося, що виконати це завдання можна було шляхом тісного сприяння науці та впровадження технічних досягнень у виробництво. Таким чином, наука мала не лише стати генератором нових технічних ідей, а й перетворитися на безпосередню виробничу силу (Балабушевич, Т. & Баран, В. 2011, с. 419). Радянське керівництво поставило за мету розробити стратегію науково-технічної політики, що включала механізацію й автоматизацію виробництва, вдосконалення управління, використання економічних важелів і підготовки кадрів (Pollock, E. 2001, p. 499).

Загалом 1950-ті рр. на Вінниччині характеризувалися швидким відновленням потерпілого через Другу світову війну народного господарства. Уже 1958 р. довоєнний рівень виробництва на підприємствах області було перевищено вдвічі². Тривали реконструкція й переобладнання низки вінницьких підприємств із впровадженням нових технологій. Утім, за оптимістичними

¹ Державний архів Вінницької області (Далі — Держархів Вінницької обл.). Ф. 151. Оп. 12. Спр. 13. Основные показатели развития города за 1958–1959 годы. Арк. 18.

² Держархів Вінницької обл. Ф. 151. Оп. 12. Спр. 13. Основные показатели развития города за 1958–1959 годы. Арк. 18.

статистичними зведеннями ховалися хронічні для радянської економіки проблеми. Так, 1960 р. Вінницький обком партії серйозно переймався причинами невиконання будівельної програми попереднього року. В ході обговорення було виявлено низку «системних недоліків»: затримку з документацією, фінансуванням і ресурсами, нецільове використання матеріалів, слабку увагу до пріоритетних об'єктів, проблеми з кадрами, недостатній контроль і низький рівень планування й виховної роботи (Бажан, О. 2015, с. 228). Зазначимо при цьому, що «кадровий голод» в області мав кількісний та якісний виміри: ще на початку 1950-х рр. промисловість і транспорт регіону відчували гостру потребу в спеціалістах (Подолінний, А. 2007, с. 227).

Отже, індустріалізація міста і області створила чималий попит на кваліфікованих інженерних працівників, що автоматично актуалізувало питання щодо розвитку технічної освіти на місцевому рівні. Саме тому одну з найважливіших ролей у стрімкому повоєнному науково-технічному й економічному розвитку відігравала освіта, зокрема вища.

Згідно з періодизацією І. Корнілова, кінець 1950-х — початок 1960-х рр. став часом «екстенсивного розвитку інженерної діяльності», що супроводжувався зростанням кількості випускників технічних університетів і розвитком вузьких інженерних спеціальностей. Ця тенденція була характерна не лише для СРСР, але й для західних країн, де в 1960-ті рр. відбувався «академічний дрейф», пов'язаний із масовим розширенням набору студентів. Це визначення тісно пов'язане з поняттям масовості та концепцією університаризації В. Бурдонкля, яка означала просування можливості інтеграції наукових знань, виробництва академічних знань і уніфікації універсальності викладацького складу в вищу професійну освіту. Як наслідок, різниця між «шляхетними» та «менш благородними» установами стала розмитою. Наприклад, у Великій Британії та Німеччині технічні ЗВО, що раніше вважалися другорядними, стали успішно змагатися з університетами. 1966 р. у Франції стали масово створюватися політехнічні інститути як відповідь на низку важливих викликів, з якими тоді зіштовхнулася країна. На той час вони були дуже тенденційні: швидкий економічний і соціальний розвиток, тісно пов'язаний з технологічними інноваціями; необхідність замінити штатних техніків, інженерів і керівників, чий навички більше не відповідали технічному прогресу та новим вимогам промисловості; різке збільшення кількості абітурієнтів унаслідок післявоєнного зростання народжуваності (Delahousse, V. & Vomke, W. 2015, p. 73–74).

З тих самих причин у США в післявоєнні роки різко збільшилося фінансування досліджень і розробок в академічних установах: із 334 млн \$ 1953 р. до 2,6 млрд \$ 1968 р. Паралельно стрімко зростала кількість присвоєних ступенів. Наприклад, у машинобудуванні у 1950–1968-х рр. магістрів побільшало понад утричі, а докторів — у 6 разів (Grayson, L. 1980, p. 387).

Усі перелічені приклади вказували на глобальний перехід від елітарної до масової вищої освіти. В СРСР ця масовість підживлювалася також за рахунок заочної та вечірньої форми навчання, що дали можливість навчатися і працювати одночасно. Для тогочасної молоді прагнення вступити до ЗВО визначалося тими життєвими шансами, які надавала їм вища освіта. Насамперед, це було легкодоступним каналом соціальної мобільності, що давав доступ до престижних і високо оплачуваних інтелегентних професій. Престиж останніх підтримувала радянська пропаганда, що використовувала досягнення в науці й техніці як докази успіху економічної, освітньої, наукової політики в СРСР, а також переваг комуністичного ладу перед капіталізмом. У пресі широко висвітлювалися досягнення вітчизняної науки в освоєнні космосу, новітніх розділів фізики, створення термоядерної зброї. Вчені, інженери, лікарі стали головними персонажами радянської літератури та кіно.

Варто, втім, зауважити, що у Вінницькій обл. демографічна ситуація в післявоєнні роки суттєво відрізнялася від західних країн. Хоч у 1944–1970-х рр. населення області зросло з 1,67 млн до 2,14 млн осіб (Буткалюк, К. 2014, с. 191), воно так і не досягло довоєнного рівня (2,4 млн осіб), що пояснювалося наслідками Другої світової війни. Однак із 1960 р. у регіоні розпочалася «пізня урбанізація» (Becker, Ch., Mendelsohn, J. & Benderskaya K. 2012, p. 37), яка призвела до зростання кількості населення Вінниці зі 122 тис. осіб 1959 р. до 212 тис. осіб 1970 р. Наведена статистика вказувала на масове переселення сільських мешканців у місто, життя в якому відкривало нові можливості як для професійної та особистісної самореалізації, так і для покращення матеріального і культурно-побутового становища під впливом прискорення науково-технічного прогресу (Романець, Л. & Романюк, І. 2015, с. 138). Вчорашніх селян вабила низка вінницьких промислових підприємств, які відкрилися чи пройшли реконструкцію й модернізацію: завод залізобетонних конструкцій, електротехнічний завод, моторемонтний завод тощо (Подолінний, А. 2007, с. 227).

Міські новоприбулі досить швидко інтегрувалися в нове соціальне середовище. Саме спеціальні навчальні заклади та ЗВО відігравали важливу роль у формуванні нової ідентичності колишніх селян, адже обсяг набутих спеціальних знань був пропорційним до рівня оплачуваної праці. Прагнучи досягти соціального зростання, молодь охоче засвоювала радянську систему цінностей (Смольницька, М. 2022, с. 250). Не варто забувати, що заклади освіти, зокрема вищої, були потужним інструментом радянзації, адже незалежно від обраної спеціальності студенти змушені були вивчати обов'язкові предмети з циклу ідеологічного виховання: науковий комунізм, науковий атеїзм, історичний матеріалізм тощо.

Окрім усього іншого, зростання ролі освіти та кількості «білих комірців», тобто фахівців інтелектуальної праці, також виконувала ще одну особливу ідеологічну функцію: шляхом інтегрування технічних і технологіч-

них інновацій створювалися передумови для зближення робітничого класу з інтелігенцією (Даниленко, В. 2022, с. 102).

Отже, в епоху «хрущовської відлиги» сформувалася низка причин для заснування у Вінниці місцевого технічного ЗВО: прискорення науково-технічного прогресу; активізація науково-технічної політики комуністичного режиму з ідеологічних, зовнішньополітичних та економічних міркувань; запровадження територіального принципу управління народним господарством і зміни економічної структури Вінницької обл.; диференціація вищої школи та перехід до масової освіти. Ухвалення відповідного рішення влади було питанням часу. Цим рішенням став Наказ Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти УРСР від 11 березня 1960 р. «Про створення у Вінниці загальнотехнічного заочного факультету Київського технологічного інституту харчової промисловості» (Мокін, Б. 2010, с. 6). Коротко зауважимо, що в наступні роки заклад зазнав двох структурних змін: 1964 р. його було реорганізовано у Вінницький філіал Київського політехнічного інституту¹, а 1974 р. — перетворено на окремий Вінницький політехнічний інститут (Мокін, Б. 2010, с. 7–8).

Отже, аналіз історії заснування Вінницького національного технічного університету демонструє його вагомий роль у розвитку української технічної освіти, науки та промисловості, що було зумовлене поєднанням глобальних трендів другої науково-технічної революції, радянської ідеології та регіональних потреб Вінниччини. Створення ВНТУ відповідало необхідності готувати інженерні кадри для місцевих підприємств, сприяючи ефективній організації виробництва. Зазначений заклад став не лише «кузницею кадрів», а й осередком соціокультурних трансформацій, стимулюючи урбанізацію, соціальну мобільність і формування інтелектуального середовища. Його подальші структурні трансформації в 1960–1970-х рр. відкривали нові перспективи щодо подальшого зростання кадрового й наукового потенціалу. Які труднощі виникали перед ним під час «застою» та «перебудови», а також який вплив він мав на подальший розвиток тогочасної Вінниці, — все це потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Бажан, О. 2015. Український соціум в умовах тимчасової лібералізації радянського суспільства в 1953–1964 роках. *Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба*: Колективна монографія. Київ: Інститут історії України НАН України. С. 137–261.

Балабушевич, Т. & Баран, В. et al. 2011. Економічна історія України. Київ: Ніка-центр.
Бесов, Л. 2015. Наука України (1960–1980 рр.): соціальний статус. *Питання історії науки і техніки*. № 1. С. 3–9.

Буткалюк, К. 2014. Демографічна ситуація і її вплив на формування ринку праці Вінницької області. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 4: Географія і сучасність. № 20. С. 189–199.

¹ Держархів Вінницької обл. Ф. Р-5371. Оп. 1. Спр. 58. Справки о становлении и развитии института за 1966–1974 годы. Арк. 26.

Буцко, М. 1994. Державний університет «Львівська політехніка» 1844–1994. Львів: Вид-во Держ. унту «Львівська політехніка».

Даниленко, В. 2022. Ерозія соціально-політичного й економічного «моноліту». *Українське суспільство в 1960–1980-х рр. Історичні нариси*. Київ: Інститут історії України НАН України. С. 19–115.

Мінаєв, О. (гол. ред.). 2011. Донецький національний технічний університет. Київ: Логос Україна.

Мокін, Б. (гол. ред.). 2010. Вінницький національний технічний університет 50 років розвитку. Вінниця: ВНТУ.

Николаєнко, В. (гол. ред.). 2010. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»: історія розвитку, 1885–2010. Харків: НТУ.

Подолінний, А. (гол. ред.). 2007. Вінниця: Історичний нарис. Вінниця: Книга-Вега.

Птушенко, В. 1964. Вінниця: історичний нарис. Вінниця: кн.-газ. вид-во.

Романець, Л. & Романюк, І. 2015. Повсякденне життя та соціальний статус вчителів України повоєнного періоду (1944 — друга половина 1950-х років). Вінниця: Вінницька міська друкарня.

Смолянська, М. 2022. Трансформація сільського середовища. *Українське суспільство в 1960–1980-х рр. Історичні нариси*. Київ: Інститут історії України НАН України. С. 87–262.

Тронько, П. (гол. ред.). 1972. *Історія міст і сіл Української РСР: Вінницька область*. Київ: Головна редакція УРЕ АН УРСР.

Янковий, В. & Стефанович, Д. 2018. Київська політехніка: початок історії. Київ: КПІ ім. І. Сікорського.

Becker, Ch., Mendelsohn, J. & Benderskaya, K. 2012. *Russian Urbanization in the Soviet and Post-Soviet Eras*. London: International Institute for Environment and Development.

Delahousse, B. & Bomke, W. 2015. Structural Transformations in Higher Engineering Education in Europe. *International Perspectives on Engineering Education Engineering Education and Practice in Context*. Vol. 1. Springer Cham. P. 71–94. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16169-3_3

Dvorkin, I. Kharchenko, A. & Telukha, S. The Establishment of the Kharkiv Practical Technological Institute in the Context of Modernization. *History of Science and Technology*. № 10. P. 266–280. <https://doi.org/10.32703/2415-7422-2020-10-2-266-280>

Grayson, L. 1980. A Brief History of Engineering Education in the United States. *IEEE Transactions on Aerospace and Electronic Systems*. Vol. AES-16. № 3. P. 371–392.

Pollock, E. 2001. Science under Socialism in the USSR and Beyond. *Contemporary European History*. Vol. 10. Issue 3. P. 523–535. <https://doi.org/10.1017/S0960777301003113>

Balabushevych, T. & Baran, V., et. al. 2011. Ekonomichna istoriia Ukrainy [Economic History of Ukraine]. Kyiv: Nika-tsentr. [In Ukrainian].

Bazhan, O. 2015. Ukrainykyi sotsium v umovakh tymchasovoï liberalizatsii radianskoïho suspilstva v 1953–1964 rokakh [Ukrainian Society in the Conditions of Temporary Liberalization of Soviet Society in 1953–1964]. *Sotsialni transformatsii v Ukraini: piznii stalinizm i khrushchovska doba: Kolektyvna monohrafiia*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. S. 137–261. [In Ukrainian].

Biesov, L. 2015. Nauka Ukrainy (1960–1980 rr.): sotsial'nyi status [Science of Ukraine (1960s — 1980s): Social Status]. *Pytannia istorii nauky i tekhniki*, 1, 3–9. [In Ukrainian].

Butkaliuk, K. 2014. Demohrafichna sytuatsiia i yïi vplyv na formuvannia rynku pratsi Vinnytskoi oblasti [Demographic Situation and Its Impact on the Labor Market Formation in Vinnytsia Region]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 4: Heohrafiia i suchasnist'*. № 20. S. 189–199. [In Ukrainian].

Butsko, M. & Kyparenko, V. 1994. Derzhavnyi universytet «Lvivska politekhnikha» 1844–1994 [Lviv Polytechnic State University 1844–1994]. Lviv: Vyd-vo Derzh. un-tu «Lvivska politekhnikha». [In Ukrainian].

Danylenko, V. 2022. Eroziia sotsialno-politychnoho y ekonomichnoho «monolitu». Ukrainiske suspilstvo v 1960–1980-kh rr. [Erosion of the Socio-Political and Economic «Monolith». Ukrainian Society in the 1960s — 1980s]. *Istorychni narysy*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. P. 19–115. [In Ukrainian].

Minaiev, O. (ed.). 2011. Donetskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet [Donetsk National Technical University]. Kyiv: Lohos Ukraina. [In Ukrainian].

Mokin, B. (ed.). 2010. Vinnytskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet: 50 rokov rozvytku [Vinnytsia National Technical University: 50 Years of Development]. Vinnytsia: VNTU. [In Ukrainian].

Nikolaienko, V. (ed.). 2010. Natsionalnyi tekhnichnyi universytet «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut»: istoriia rozvytku, 1885–2010 [National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»: Development History, 1885–2010]. Kharkiv: NTU. [In Ukrainian].

Podolynnyi, A. (ed.). 2007. Vinnytsia: Istorychni narys [Vinnytsia: A Historical Essay]. Vinnytsia: Knyha-Vega. [In Ukrainian].

Pushchenko, V. 1964. Vinnytsia: Istorychni narys [Vinnytsia: A Historical Sketch]. Vinnytsia: Knyzhkovo-hazetne vydavnytstvo. [In Ukrainian].

Romanets, L. & Romaniuk, I. 2015. Povsiakdenne zhyttia ta sotsialnyi status vchytelstva Ukrainy povojennoho periodu (1944 — druga polovyna 1950-kh rokiv) [Everyday Life and Social Status of Ukrainian Teachers in the Postwar Period (1944 — Second Half of the 1950s)]. Vinnytsia: Vinnytska miska drukarnia. [In Ukrainian].

Smolnitska, M. 2022. Transformatsiia silskoho seredovyschcha [Transformation of the Rural Environment]. *Ukrainske suspilstvo v 1960–1980-kh rr. Istorychni narysy*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. S. 87–262. [In Ukrainian].

Tronko, P. (ed.). 1972. Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR: Vinnytska oblast [History of Cities and Villages of the Ukrainian SSR: Vinnytsia Region]. Kyiv: Holovna redaktsiia URE AN URSR. [In Ukrainian].

Yankovyi, V. & Stefanovych, D. 2018. Kyivska politekhnikha: pochatok istorii [Kyiv Polytechnic: The Beginning of History]. Kyiv: KPI im. I. Sikorskoho. [In Ukrainian].

Becker, Ch., Mendelsohn, J. & Benderskaya, K. 2012. Russian Urbanization in the Soviet and Post-Soviet Eras. London: International Institute for Environment and Development. [In English].

Delahousse, B. & Bomke, W. 2015. Structural Transformations in Higher Engineering Education in Europe. *International Perspectives on Engineering Education Engineering Education and Practice in Context*. Vol. 1. Springer Cham. P. 71–94. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16169-3_3 [In English].

Dvorkin, I. Kharchenko, A. & Telukha, S. The Establishment of the Kharkiv Practical Technological Institute in the Context of Modernization. *History of Science and Technology*. № 10. P. 266–280. <https://doi.org/10.32703/2415-7422-2020-10-2-266-280> [In English].

Grayson, L. 1980. A Brief History of Engineering Education in the United States. *IEEE Transactions on Aerospace and Electronic Systems*. Vol. AES-16. № 3. P. 371–392. [In English].

Pollock, E. 2001. Science under Socialism in the USSR and Beyond. *Contemporary European History*. Vol. 10. Issue 3. P. 523–535. <https://doi.org/10.1017/S0960777301003113> [In English].